

СУЧАСНИЙ СТАН АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ЯК ОСНОВНОГО НАПРЯМКУ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

THE CURRENT STATE OF ADMINISTRATION OF CUSTOMS PAYMENTS AS THE MAIN DIRECTION OF FINANCIAL ACTIVITY OF THE CUSTOMS AUTHORITIES OF UKRAINE

Батанова Л.О., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри морського та митного права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Актуальність теми обумовлено суттєвою роллю митних органів у забезпеченні формування Державного бюджету України та створення відповідних умов зростання обсягів зовнішньої торгівлі за рахунок прискорення та спрощення митних процедур.

Стаття присвячена аналізу адміністрування митних платежів як основного напрямку фінансової діяльності, що являє собою зовнішню функцію митних органів, пов'язану із забезпечення економічної безпеки держави та формуванням доходної частини Державного бюджету України. В умовах глобалізації, розширення зовнішньоекономічних зв'язків, постійних змін у зовнішній торгівлі, з одного боку, та налагодження роботи митних органів в умовах воєнного стану, з іншого, актуальність розгляду адміністрування митних платежів набуває особливого значення.

Автором розглянуто теоретичне та практичне значення фінансової діяльності митних органів та визначено основні його напрямки: формування доходів бюджету, фінансування митних органів, що включає витрати на утримання митної інфраструктури та контроль за ціловим використанням бюджетних коштів, адміністрування митних платежів, фінансовий контроль тощо.

У статті визначено, що адміністрування митних платежів необхідно розглядати як основний напрямок фінансової діяльності митних органів, що складає собою систему заходів, спрямованих на організацію та контроль за повнотою нарахуванням, своєчасною сплатою митних платежів, що справляються у разі переміщення товарів через митний кордон України. За своєю суттю адміністрування митних платежів як основного напрямку фінансової діяльності митних органів зведено до порядку нарахування митних платежів та контролю правильності визначення митної вартості; перевірка класифікації товарів відповідно до УКТЗЕД; застосування ставок мита, акцизного податку та ПДВ, повернення надмірно сплачених митних платежів, організація та проведення документальних перевірок, нарахування пені, штрафів; притягнення до відповідальності за порушення митних правил тощо.

Ключові слова: адміністрування митних платежів, митні органи, митні платежі, митне законодавство, фінансова діяльність.

The relevance of the topic is due to the significant importance of customs authorities in ensuring the formation of the State Budget of Ukraine and creating appropriate conditions for the growth of foreign trade through the acceleration and simplification of customs procedures.

The article analyzes the administration of customs payments as the main area of financial activity, which is an external function of customs authorities related to ensuring the economic security of the State and generating revenues to the State Budget of Ukraine. In the context of globalization, expansion of foreign economic relations, constant changes in foreign trade, on the one hand, and the establishment of customs authorities' work under martial law, on the other hand, is of particular importance.

The author examines the theoretical and practical significance of the financial activities of customs authorities and identifies its main areas: formation of budget revenues, financing of customs authorities, including the costs of maintaining customs infrastructure and control over the targeted use of budgetary funds, administration of customs payments, financial control, etc.

The article determines that administration of customs payments should be considered as the main area of financial activity of customs authorities, which is a system of measures aimed at organizing and controlling the completeness of accrual and timely payment of customs payments levied when goods are moved across the customs border of Ukraine. In essence, the administration of customs duties as the main financial activity of the customs authorities is reduced to the procedure for calculating customs duties and controlling the correctness of the customs value; verification of the classification of goods in accordance with the UKTZED; application of customs duties, excise tax and VAT rates, refund of overpaid customs duties, organization and conduct of documentary inspections, accrual of penalties and fines; bringing to liability for violation of customs rules, etc.

Key words: administration of customs payments, customs authorities, customs payments, customs legislation, financial activities.

Державна митна служба України на сучасному етапі виконує коло значних та складних завдань: митний контроль, митне оформлення, формування доходної частини Державного бюджету, сприяння розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та торгівлі та ін. Виконання поставлених завдань здійснюється, головним чином, шляхом налагодженої роботи митних органів у сфері адміністрування митних платежів. У Державному бюджеті України частина митних платежів складає біля 40%, тобто основним напрямком роботи митних органів є фінансова діяльність, що суттєво пов'язано із забезпеченням доходної частини бюджету та управління фінансовими ресурсами.

Як, слушно зауважує, Ю.В. Оніщик, основним напрямком публічної фінансової діяльності митних органів є акумулювання фінансових ресурсів держави. Сутність його полягає у комплексі заходів за допомогою яких митні органи формують доходну частину Державного бюджету України [1]. З цієї позицією варто погодитися, оскільки митні органи відіграють ключову роль у формуванні доходної частини бюджету, особливо в Україні як країні з активною зовнішньоекономічною діяльністю. Через систему справляння митних платежів з ввезених на митну

територію товарів вони забезпечують значні надходження до державної казни.

Метою статті є розгляд сучасного стану адміністрування митних платежів як основного виду фінансової діяльності в умовах дії воєнного стану, розробка заходів щодо удосконалення фінансової діяльності митних органів у частині адміністрування митних платежів, виявлення проблемних аспектів адміністрування митних платежів у період дії воєнного стану, надання пропозицій щодо підвищення ефективності здійснення фінансової діяльності митних органів у сфері контролю за сплатою митних платежів.

Розгляду питань адміністрування податків присвячено праці відомих вчених як з юридичних так й економічних наук, а також практичних працівників митної служби України. Серед них найбільший внесок у дослідженні питань адміністрування митних платежів внесли такі відомі вчені, як Атаманчук Н.І., Баранов С.О., Бевзенко В.М., Воронова Л.К., Годованець О.В., Запорожець О.М., Ківалов С.В., Кормич Б.А., Костяна О.В., Лазюк С.В., Мартинюк В.П., Оніщик Ю.В., Орлюк О.П., Пашко П.В., Петруня Ю.Є., Приймаченко Д.В., Проценко Т.О., Споденюк А.С., Стужук Т.М., Царева Л.К., Шталь Т.В.

Розглядаючи фінансову діяльність та митну політику, О.М. Радченко зазначає, що митні органи як суб'єкти фінансової діяльності держави уповноважені державою на реалізацію компетенції щодо забезпечення дотримання митного законодавства України. У зв'язку із цим вони здійснюють фінансову діяльність у рамках проведеної державою митної політики, яка в першу чергу впливає на інститут державних доходів [2].

Повноваження Державної митної служби України, пов'язані із справлянням митних платежів, можна представити наступним чином:

- 1) прийняття нормативно-правових актів, що визначають, зокрема: порядок списання заборгованості по сплаті митних платежів (недоплата), пені, визнання безнадійним боргу по сплаті митних платежів, а також перелік документів, що підтверджують обставини визнання безнадійним до стягнення такої заборгованості; заповнення форм про сплату митних платежів та порядок їх заповнення; форму та порядок заповнення акта митного органу про виявлення факту несплати або неповної сплати митних платежів; фіксований розмір забезпечення сплати митних платежів відносно окремих видів товарів та ін.;

- 2) здійснення контролю за дотриманням митного законодавства, а також за правильністю обчислення і своєчасністю сплати особливих видів мита;

- 3) здійснення бюджетних повноважень як головного розпорядника бюджетних коштів та головного адміністратора митних платежів;

- 4) здійснення справляння митних платежів, застосування заходів щодо їх примусового стягнення;

- 5) здійснення повернення надлишково сплачених або стягнених сум митних платежів;

- 6) прийняття наданого забезпечення сплати митних платежів, звернення стягнення на таке забезпечення;

- 7) прийняття рішення про надання відстрочення або розстрочення сплати митних платежів або про відмову в її наданні;

- 8) здійснення контролю митної вартості товарів, переміщуваних через митний кордон України;

- 9) контроль за правильністю обчислення і своєчасністю сплати митних платежів, прийняття заходів щодо їх примусового стягнення;

- 10) прийняття за результатами митної перевірки рішень у разі виявлення несплати або неповної сплати митних платежів [3].

Таким чином, основними напрямками фінансової діяльності митних органів необхідно відзначити:

По-перше, участь у формуванні доходів бюджету, що включає збір митних платежів, перерахування цих доходів до Державного бюджету України, прогнозування та складання плану доходів.

По-друге, фінансування митних органів, що включає витрати на утримання митної інфраструктури та контроль за цільовим використанням бюджетних коштів.

По-третє, адміністрування митних платежів, що включає ведення обліку сплачених та повернутих митних платежів, організація повернення надмірно або помилково сплачених митних платежів, накладання штрафів або пені.

Вчетверте, фінансовий контроль, що зведено до внутрішнього контролю за дотриманням фінансової дисципліни, документальних перевірок тощо.

Таким чином, адміністрування митних платежів необхідно розглядати як основний напрямок фінансової діяльності митних органів, що складає собою систему заходів, спрямованих на організацію та контроль за повнотою нарахуванням, своєчасною сплатою митних платежів, що справляються у разі переміщення товарів через митний кордон України.

Практика справляння митних платежів свідчить, що за недовготримання процедури адміністрування митних платежів держава може понести значні фінансові збитки,

підірив економічної стабільності та безпеки держави у цілому. При цьому шкода може бути нанесена вітчизняному товаровиробникові, продукції якого неминуче становиться конкурентоздатною, а підвищення тарифів призводить до зниження ефективності державного регулювання у сфері митної справи.

Вищенаведене знайшло своє втілення у Національній стратегії доходів до 2030 року, де зазначається, що «у сучасних умовах євроінтеграційного вибору України, який безумовно пов'язаний із системними перетвореннями в усіх сферах державного управління є необхідність переосмислення засад та шляхів діяльності Держмитслужби, яка є невід'ємною складовою органів державної влади України, що забезпечує стан економічної та безпекової стабільності в країні» [4].

На думку О.М. Радченка, адміністрування митних платежів – це «напрямок фінансової діяльності держави, що здійснюється митними органами України, що включає справляння митних платежів (у тому числі їх примусове стягнення) і контроль за правильністю обчислення та своєчасністю їх сплати з метою поповнення доходної частини державного бюджету України» [5]. Автор розглядає адміністрування у правовій та неправовій формі. Зміст правової форми полягає в тому, що адміністрування митних платежів тісно корелює із нормативно-правовими актами у цій сфері. Неправова форма адміністрування пов'язана із проведенням моніторингу митного законодавства у цій сфері, із виданням інструкцій, наданням пояснень, проведенням нарад та здійсненням інших видів організаційно-розпорядчих дій.

Проценко Т.О. адміністрування митних платежів розглядає як «сукупність методів, прийомів і засобів організаційного забезпечення, за допомогою яких органи державної виконавчої влади надають функціонуванню податкового механізму заданий законом напрям і координують податкові дії при суттєвих змінах в економіці і політиці» [6].

Більшість вчених вказують на те, що адміністрування та похідні від нього поняття активно використовуються у сфері державних фінансів та визначають як практичну діяльність основних адміністраторів та адміністраторів доходів бюджету із забезпечення бюджетної політики шляхом реалізації своїх бюджетних повноважень в сфері державних фінансів.

Сутність адміністрування митних платежів як основного напрямку фінансової діяльності митних органів можна звести до:

- 1) Нарахування та контроль правильності: митної вартості; перевірка класифікації товарів відповідно до УКТЗЕД; застосування ставок мита, акцизного податку та ПДВ.

- 2) Забезпечення сплати: сплата до випуску товарів чи у певний строк; забезпечення виконання (банківські гарантії).

- 3) Повернення переплат: при перерахуванні мита, поверненні товарів; повернення надмірно сплачених сум митних платежів.

- 4) Документальні перевірки: проведення документальних перевірок після випуску товарів у вільний обіг; порівняння даних у декларації з фактичними операціями.

- 5) Робота з порушеннями: нарахування пені, штрафів; притягнення до відповідальності за порушення митних правил.

Публічна фінансова діяльність митних органів щодо адміністрування митних платежів є однією із найважливіших, адже від ефективності дій цих суб'єктів публічного адміністрування залежить утворення публічних фондів коштів Української держави [1]. Введення воєнного стану в Україні стало поштовхом прийняття суттєвих змін у сфері адміністрування митних платежів.

Перші зміни торкнулися митних формальностей та порядку митного оподаткування. Так, з 2022 р. змінено порядок сплати ввізного мита, ПДВ, акцизного податку

на товари (крім спирту, алкогольних напоїв та тютюнових виробів) та транспортних засобів при ввезенні фізичними особами на митну територію України тощо [7].

Серед нововведень необхідно відмітити: спрощення процедури подання декларацій для певної категорії платників податків; час здійснення митного оформлення товарів з моменту пред'явлення митному органу товарів скорочено з чотирьох робочих годин до однієї; безоплатне здійснення деяких митних формальностей; призупинено строки тимчасового зберігання товарів під митним контролем, термін повернення авансових платежів тощо).

Зміни торкнулися також й контрольно-перевірочної діяльності митних органів, серед головного відмітимо: введення мораторію (заборон) на здійснення документальних перевірок; для деяких категорій товарів скасовано обов'язкове подання певних дозвільних документів (наприклад, ліцензії, дозволу), перелік яких затверджено Постановою Кабінету Міністрів України [8].

Наступним кроком нововведень у системі митного оподаткування необхідно назвати безоплатне ввезення на митну територію України товарів, кінцевими отримувачами яких є органи, що здійснюють правоохоронну та оборонну діяльність, військові формування тощо [9].

Третім кроком необхідно назвати поновлення митних перевірок з 1 травня 2024 року. Відповідні поновлення передбачено у проекті Закону від 03.07.2023 р. № 9456 [10], яким передбачається, продовження на невизначений термін контрольно-перевірочні заходи, що були розпочаті та не завершені до 24.02.2022 р. При цьому документальні перевірки можуть бути розпочаті за наявності безпечного доступу до документів, приміщень підприємств, проведення інвентаризацій, відбору проб/зразків товарів тощо. До графіків документальних перевірок в 2024 р. можуть бути включені підприємства, які:

ввозять на митну територію України товари, на які встановлюються особливі види мита та підакцизні товари;

вивозять з митної території України товари, що обкладаються вивізним (експортним) митом;

декларують товари зі звільненням, розстроченням від сплати митних платежів, використанням пільг;

порушують правила декларування митної вартості, коду товару згідно з УКТ ЗЕД; країни походження, що становлять базу для митного оподаткування та значно впливають на надходження митних платежів до бюджету.

Нововведенням можна назвати також те, що щоквартальні плани-графіки документальних планових виїзних перевірок митного органу будуть оприлюднюватися на офіційному веб-сайті Держмитслужби України, що є новелою в митному законодавстві.

Додатково, нагадуємо, що з врахуванням призупинення термінів давності митні органи для цілей планування перевірок зможуть використати матеріали, що накопичені ними протягом воєнного стану та охоплюють більше 5 років.

У висновках необхідно відзначити:

По-перше, сучасними цілями адміністрування митних платежів як основного напрямку фінансової діяльності митних органів можна назвати: захист економічних інтересів країни особливо після повномасштабного вторгнення; поповнення Державного бюджету; скорочення митних формальностей для бездоганних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; протидія порушенням у сфері митної справи та контроль за дотриманням митного законодавства усіма суб'єктами митних правовідносин.

По-друге, усім суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності необхідно дотримуватись законодавства у сфері митної справи, оскільки після закінчення дії воєнного стану в Україні відповідні заходи державного нагляду будуть відновлені та у випадку виявлення правопорушень з боку суб'єктів господарювання до останнього можуть бути вжито передбачені нормою закону санкції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оніщук Ю.В. Публічна фінансова діяльність митних органів України в умовах воєнного стану. <https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/25156/1/194-Chapter-Manuscript-9252-1-10-20230421.pdf>.
2. Радченко О.М. Фінансова діяльність та митна політика держави. http://www.lsej.org.ua/1_2020/77.pdf.
3. Положення про Державну митну службу України, затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6.03.2019 р. №227. URL: <https://customs.gov.ua/polozhennia>.
4. Національна стратегія доходів до 2030 року. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.
5. Радченко О.М. Адміністрування митних платежів як фінансово-правова категорія. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2019. № 1. С. 137–142.
6. Проценко Т.О. Правове забезпечення адміністрування податків та митних платежів : моногр. / Т.О. Проценко. Ірпінь: Нац. акад. ДПС України, 2006. 586 с.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. №32. Ст. 1693. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>
8. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2022 р. №314. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. Ст. 1399. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>.
9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: Закон України від 1.04.2022 р. № 2173-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 33. Ст. 1748. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text>.
10. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо митного оформлення біометану: проект Закону України від 03.07.2023 р. № 9456. <https://ips.ligazakon.net/document/JI09499I?an=1>.